

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет**

**The John Paul II Catholic University (Lublin, Poland)
Warsaw University of Maria Sklodowska-Curie
(Czestochowa, Poland)**

**Ташкентський державний технічний університет імені Іслама Карімова (Ташкент,
Узбекистан)**

Бакинський державний університет (Баку, Азербайджан)

X Міжнародна науково-практична конференція

**АВІАЦІЙНА ТА ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ У КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ
ДОСЯГНЕНЬ**

25-26 травня 2017 року



Збірник наукових праць

Київ 2017

УДК 159.9:629.7.001.76 (063)
ББК ю941.3я431
А 202

Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.В. Помиткіної, Т.В. Вашеки, О.В. Сечейко. – К. : Аграр Медіа Груп, 2017. – 340 с.

Збірник містить матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції з актуальних проблем авіаційної та екстремальної психології в умовах глобалізованого мережевого соціуму, що відбулася 25-26 травня 2017 року на кафедрі авіаційної психології Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету.

Організаційний комітет

Голова організаційного комітету:

Помиткіна Л.В. – д-р психол. наук, проф., зав.кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ.

Заступник голови організаційного комітету:

Руденко М.П. – генерал-майор запасу Повітряних Сил України, льотчик морської авіації, канд. військ. наук, доцент, проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Члени оргкомітету:

Гічан І.С. – канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Долгова О.М. – канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Фесюк І.В. – психолог кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Рецензенти:

Панок В.Г. – директор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, д-р психол.наук, проф., проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Булах І.С. – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, м. Київ

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (протокол № 4 від 17 травня 2017 р.)

ISBN

© Колектив авторів, 2017

© Національний авіаційний університет, 2017

*Едуард Помиткін
докт. психол. наук, професор,
Інститут педагогічної освіти і
освіти дорослих НАПН України
м. Київ (Україна)*

ПІДГОТОВКА ОСОБИСТОСТІ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ З УРАХУВАННЯМ ТЕОРІЇ ПСИХІЧНОГО ОБЕРТУ М.Я. ГРОТА

Загальновідомо, що на поведінку та діяльність людини впливають зовнішні умови. За умов дефіциту часу, надмірного фізичного та емоційного навантаження відбуваються значні психофізіологічні зміни в організмі людини та психологічні зміни, які охоплюють увагу, сприйняття, мислення, пам'ять, уяву та інші внутрішньоособистісні процеси.

Наведемо декілька типових прикладів таких змін під впливом зовнішніх умов. Учень, якого викликають до дошки, хвилюється значно більше і робить більше помилок, ніж тоді, коли відповідає з місця. Студент, який чудово знає предмет, підходить до екзаменатора і від хвилювання не може пригадати жодного визначення. У розглянутих прикладах впливу зовнішніх умов на внутрішні стани людське життя не наражається на небезпеку. А якщо командир літака потрапляє в нештатну ситуацію, наприклад, коли переривається зв'язок з наземними службами? Як підготувати пілота, щоб він не розгубився, не втратив концентрацію уваги, вольову саморегуляцію і т.д.?

Інструктори з підготовки пілотів нерідко зазначають, що в момент небезпеки навіть у досвідчених професіоналів нерідко блокується свідоме творче мислення, вони немов би забувають про все, чому навчалися досі та повертаються до старих звичних форм поведінки, навичок і способів діяльності. Чому так відбувається?

Особливості діяльності людини були предметом вивчення наукової психології ще на початку її становлення. Вагомий та ще недостатньо оцінений внесок у розуміння поведінки та діяльності особистості здійснив Микола Якович Грот (1852-1899), який завідував кафедрами філософії в Ніжинському та Одеському університетах, та стояв у витоків створення науково-дослідної психології, відокремлюючи її від філософії і природознавства.

Важливе значення для розвитку психологічної науки мають введення ним понять “діяльність” (визначення її структури та видів) “психічний оберт” (як основний механізм психологічної діяльності), “психічна енергія” та ін. Людина, на думку М.Я.Грота, містить у собі дві енергії: одна нижча, тваринна, нерозумна, вузько індивідуальна і тому егоїстична; друга – вища, безпосередньо людська, розумна, загальна та, власне, ворожа егоїзму та чистому індивідуалізму. З цією другою енергією вчений і пов'язує можливість свідомого самоконтроля, завдяки чому ми знаходимо в собі особистість, здатну – у вищих ідеях, прагненнях та почуттях відмежуватися від індивідуальних та часових умов тваринного або фізичного існування.

Життя людини вчений розглядав як взаємодію організму з навколишнім середовищем, в результаті якої, з одного боку, внутрішні відносини пристосовуються до зовнішніх, а з іншого — зовнішні до внутрішніх. Пристосування внутрішніх відносин до зовнішніх називається сприйняттям, а зворотний акт — діяльністю. Кожний акт такої взаємодії М. Я. Грот називав «психічним обертом», який може починатись або від середовища, ззовні, або зсередини, від самої свідомості. Ідеальний тип психічного оберту починається ззовні. Ми спочатку одержуємо відчуття від зовнішнього світу, оцінюємо речі об'єктивно — в думці, з огляду на цінність їх для нас, — в почутті. Із почуттів народжується воля, з волі — дія. Так здійснюється «психічний оберт».

Таким чином за сприйняттям слідує емоція та думка, а лише потім виникає свідомо вольова дія, саморегуляція. Наприклад, людину штовхають у громадському транспорті. Спочатку вона відчуває дискомфорт або біль. За цим слідує негативна емоція роздратування, образи чи агресії. Потім людина може замислитися, чому так сталося, поставити себе на місце іншого та, можливо, опанувати негативні емоції і думки. Отже, психічний оберт відбувається у напрямі від простіших інстинктивних процесів, які удосконалювалися природою мільйони років – до більш складних функцій свідомого реагування, яке під силу не кожній людині.

Зважаючи на це, підготовка особистості до діяльності в особливих умовах має здійснюватися на основі врахування індивідуально-типологічних особливостей (темпераменту, емоційних траєкторій і т.п.) і вищих психічних процесів – свідомості, самосвідомості та волі